

In definitiv, la capătul destinului care începe în singurătatea camerei unui tânăr nu se află nimic altceva decât același tânăr îmbătrânit, cu un maldăr de file înnegrite, tipărite ori așteptându-și încă editorul. Și dacă, printr-o minune, aventura se încheie cu funeralii naționale, rămâne posibilitatea ca o nouă generație să nimească această glorie cu un suris ori cu o ridicare din umeri.

Și atunci mă întreb: De ce?
De ce, de când e lumea lume, ațiia oameni, cărora toate drumurile le erau deschise, l-au ales tocmai pe acesta, care nu duce nicăieri?
E una dintre întrebările care, periodic, mă hărțuiesc. Desigur, răspunsurile pe care le-am găsit la 25 de ani, la 30, sint diferite de cele care mi-au venit în minte la 40, apoi la 50, și de fiecare dată mi-a fost puțin rușine de explicațiile mele anterioare.

Să fie oare acest ultim răspuns, din iarna trecută, mai norocos? De altfel, nu-mi aparține și sint cu atit mai mult tentat să-l cred.
Într-o seară tocmai terminam, în casa mea din Elveția, o cină tihnită cu Charlie Chaplin și soția mea. Conversația se purta pe marginea ritmului accelerat al epocii noastre, apoi despre Statele Unite și am ajuns, astfel, să evocăm slăbiciunea americanilor pentru psihanaliză. De aici am trecut la psihoze, nevroze, schizofrenie și paranoia, eu citind în urmă cu puțin timp un raport al unor psihiatri anglosaxoni care reclamau urgent construirea, ca o măsură de salvare publică, a unui număr important de stabilimente pentru bolnavi mintali.

Parcă văd luminița care s-a aprins în ochii albaștri ai omului care a făcut, ca nimeni altul, să ridă o lume întreagă.

— În fond, a spus el, asta înseamnă că noi sintem cu toții mai mult ori mai puțin psihopati.

A meditat o clipă și a continuat cu un oftat prefăcut:

— Dumneata și cu mine nu facem excepție, presupun. Numai că noi avem o șansă nebănuită. Când încep să alunec pe pantă, e destul să fac un film. În ce te privește pe dumneata, de îndată ce nu te mai simți bine în propria piele, scrii un roman. Astfel, avind remediul nostru personal, nici unul dintre noi nu mai are nevoie de psihiatru ori de psihanalist.

A mai adăugat, mucalit, bătîndu-mă pe umăr:

— Culmea că sintem și plătiți pentru asta! Veți zice, poate, că e o explicație simplistă. Mărturisesc că pe mine m-a satisfăcut. Cu atit mai mult cu cît cei mai iluștri specialiști de astăzi confirmă, în termeni savanți butada lui Charlie Chaplin. O definiție ca aceasta, de pildă: „Nevroza este o dezordine psihică în primul rînd caracterizată de o vie manifestare a emoțiilor diverse, printre care insecuritatea, anxietatea, descurajarea, ostilitatea, simțul vinovăției și al frustrării sint cele mai frecvente...”, nu se aplică ea oricărui tânăr scriitor și tuturor adolescenților din aceeași plămădă?

Sau această frază, mai adecvată încă, a unui alt autor: „Originea reacției psihopatice a fost identificată în refuzurile și privațiunile primilor ani ai vieții noastre...”

În fine — și problema e doar a selecției exemplarelor —, la Adler:

„...Punctul de plecare al unei nevroze este un sentiment amenințator de inferioritate, de insecuritate, o reacție depresivă contra acestui sentiment care-l împinge pe bolnav (recunosc că termenul de bolnav mă deranjează puțin) care-l împinge pe bolnav, ziceam, la a-și construi o structură ideală fictivă...”

Aceste cuvinte mari, aceste fraze pedante nu exprimă ele, în cele din urmă, angoasa firească a unui tânăr care refuză să se integreze lumii pe care o vede în jurul său și care se amăgește încă în speranța unei lumi ideale? [...]

Orice operă literară, orice operă de artă nu sint, în definitiv, expresia unei generoase revolte?

În fața vorbelor mari și a textelor savante eu prefer filosofia amară și surprinzătoare a lui Chaplin. Noi sintem psihopati, nu îndrăznesc să adaug „ca toată lumea” pentru a nu jigni pe nimeni. Și cînd simțim apropierea crizei, cînd pielea nu ne mai pare pe măsură scriem un roman, facem un film, pictăm un tablou.

Mult mai tîrziu, mi-e greu să spun exact cînd, mi-a venit în minte altă întrebare. Curios e că, deși mai simplă și mai evidentă decât cealaltă, rar mi s-a întîmplat s-o aud rostită. Fiecare scriitor, fiecare artist e întrebant zilnic:

— De unde v-a venit ideea să scrieți sau să pictați? La ce vîrstă ați început?

Cei care întrebă n-ar fi oare surprinși, derutați chiar, dacă ar fi la rîndul lor întrebăți?

— De ce ați început să citiți? De unde vă vine nevoia de a citi?

Nu mă refer, se înțelege, la manualele școlare, nici la cărțile care ne furnizează cunoștințe indispensabile vieții civilizate. Voi folosi în continuare cuvîntul român, mai întii fiindcă figurează în titlul cărții mele, apoi fiindcă sint romancier și vorbesc în chiar această

calitate; în fine, și mai ales, din comoditate. Cuvîntul **fiction**, așa cum l-au adoptat anglosaxonii în domeniul editorial și în librărie ar fi mai exact.

Poate chiar voi îngloba sub numele de roman toate operele imaginației, poezia, teatrul, pictura, fără a mai vorbi de prelungerile pe care noile tehnici le-au adus vehicului forme de artă: cinematograful, radio, televiziune.

De ce citim? De ce mergem la spectacole?

Întrebarea pare atît de simplă cît frizează ridicolul și de aceea simt nevoia să recurg la o imagine pentru a-i ilustra amploarea și misterul.

Să presupunem că un entomolog, un observator al vieții insectelor, ar asista deodată la ieșirea masivă a unui șfer, a unei jumătăți a locuitorilor unui furnicar. Aceste furnici așadar, la o oră la care ar trebui în mod normal să doarmă, să se îndrepte în coloane ori în grupuri disparate către un misterios rendez-vous. Observatorul nostru să descopere curînd că ele nu se avîntă înspre un trib dușman cu care să se lupte, nici către o pradă, o recoltă jinduită. Să le vadă îngrămădindu-se ne-

furnizează imaginea cea mai impresionantă. Faceți socoteala săliilor din marile orașe, din cele mijlocii, din orășele și din sate. Faceți socoteala locurilor din fiecare sală. Dacă unele nu-și deschid porțile decît seara, sint altele care o fac la prînz ori dimineața, umplîndu-se și golindu-se de citeva ori pe zi. Există chiar și săli în care douăzeci și patru de ore din douăzeci și patru se vinde ficțiune. Zilnic zeci de milioane de oameni plătesc la intrare, cu bani care le-ar putea servi pentru procurarea hranei, a îmbrăcămîntei, a obiectelor considerate ca necesare, plătesc la intrare, zicem, dreptul de a privi pe o scenă ori pe un ecran fața altor oameni exprimînd sentimente ome-nesți.

Alții, acasă la ei, privesc aceleași imagini pe micul ecran. Alții se mulțumesc cu vocile de la radio în timp ce alții, mai singuratici încă, reconstituie pe cont propriu voci și imagini, gînduri și sentimente cu ajutorul semnelor imprimate pe filele unei cărți. [...]

Puțin contează forma fonoasă, mediul ales, căutăm pretutindeni ficțiunea, cea pe care am tradus-o prin cuvîntul **roman**: evocarea unei

Dacă am crezut că am găsit un răspuns o datorez copiilor mei, unei experiențe care s-a repetat cu fiecare dintre ei și pe care o cunosc toți părinții. S-a produs cu cei doi băieți și cu fiica mea la vîrste diferite, situate, dacă nu mă înșală amintirea, între 3 și 5 ani.

Pină atunci copilul nu s-a interesat decît de nevoile sale vitale, de foame, de frig și căldură, de mișcările tot mai ordonate ale trupului și de adăpostul călduț din brațele mamei, între pereții căminului. Lumea avea încă limite precise și liniștitoare, viața un ritm simplu și regulat, cu un minimum de mistere.

Pină într-o seară cînd, întîrziînd pe afară, copilul de ieri asistă, cu ochi noi, la solemnitatea apusului soarelui. E, mai întii, vrăjit de culorile aprinse care invadează cerul, de focul de artificii care îmbrățișează orizontul cu roșu, ocru și portocaliu. Iată însă că, după risipa înflăcărată, lumina devine albastru-verzuie, aruncînd decolorul familiar, arborii, țiglelele acoperișului, firele de iarbă într-o aură de eternitate. În casa, dacă nu se aprind luminile, obiectele își pierd realitatea sau, mai degrabă, capătă una nouă, misterioasă și amenințătoare, inumană.

Revăd frisonul fiului meu cel mare cînd a făcut această descoperire. Eram la țară. Era așezat pe iarbă. Trăsăturile feței i-au găzuit, umerii i-au fremătat, trupul i s-a ghemuit. Cineva, văzîndu-mi neliniștea, a spus:

— E răcoarea umedă a amurgului.

Dar eu știam că nu e asta, că fiul meu tocmai făcuse cunoștință cu teama, adevărata, cea care nu se poate explica și nu poate fi judecată: **teama de ireal**.

Ani în șir, pe urmă, de îndată ce soarele cobora, îl vedeam grăbindu-se spre casă, sforțîndu-se să n-o ia la fugă și rămînd pradă melancoliei pină cînd lămpile aprinse restabileau în jurul lui realitatea cotidiană.

Fiul meu mai mic a reacționat diferit, dorînd să iasă, să-și infrunte propria frică, să o domine, în timp ce fiica mea, la ora înserării, se strecură cu un șoricel pe culoarele casei; o regăseam singură și visătoare în vreun ungher unde credea că nu va fi văzută.

Unul dintre băieți, pe la vreo opt ani, cînd deja își stăpînea teama, mi-a furnizat cheia, îndrăznînd să mă întreb:

— Cum poți fi sigur că soarele va reveni?

Și a adăugat, cu o voce spartă:

— Dacă n-ar mai reveni, ce s-ar întîmpla?

LITERATURĂ UNIVERSALĂ

Georges SIMENON

Teama de ireal

Recent, a apărut, în Franța, o pasionantă biografie a celui care a fost **Georges Simenon**, semnată de criticul Pierre Assouline („Simenon”, Ed. Julliard). O adevărată anchetă întinsă pe parcursul a aproape 800 de pagini, pline de subtilitate, de interpretări freudiene, de revelații și documente inedite. P. Assouline ține la subiectul său, dar de la distanță, fără efuziuni sentimentale, și nu neglijează, în cercetarea sa, nici un detaliu din existența scriitorului, făcînd uz chiar de anecdote în ambiția de a oferi celor curioși „totul despre Simenon”. „Tatăl lui Maigret” era în tinerete supranumit „scriu peste tot”, ambițiile sale la acea dată fiind; să adune o mare avere, ca să epateze galeria, să aibă un șofer personal, să scrie cărți cum făcea Ford mașini, și să nu-i scape nici un bordel din lume. Dintr-un virtuos al faptului divers (din vremea cînd bintuia printr-o sumedenie de redacții), cunoscut sub vreo 17 pseudonime, Simenon devine autor a 500 de romane, și una din legendele literare ale secolului XX. De la debutul său, din 1921, cu „Au pont des arches”, Simenon a scris, fără întrerupere, timp de 60 de ani, producînd capodopere alături de cărțile de citit în vacanță. Acest fumător înrăit de pipă, de o fecunditate insolentă (se autonumea „romancier la minut”) capabil să scrie în timpul unei petreceri la cafenea, sau într-o „colivie de sticlă”, avea o viață sentimentală prodigioasă (voia să facă în această privință concurență stării civile) și trăia în ultimii ani ca un nabab al prostului gust, în locuințe extravagante, într-una din încăperi avînd instalat un bloc operator. Suferea de grandomanie, se temea de microbi, era populist, fiind „pour le peuple, contre la démocratie”, îl ura pe de Gaulle, nu suporta politica și ideile, țînd doar la cravatele lui șnur, la vagabonzii debonari, la Gabin și la Fellini. Toate acestea însemnînd deci Simenon, „le géant et le petit” adică omul a cărui viață și reputație indoielnică nu-i pot explica opera. (C.M. POPA).

răbdătoare înspre un luminis unde pămîntul a fost amenajat în terase.

Nu va fi el surprins să constate că, pentru a pătrunde în această incintă fiecare depune la intrare o parte din ceea ce constituie proviziile sale pentru iarnă, din, aș îndrăzni să spun, patrimoniul său?

De ce au părăsit ele astfel adăpostul furnicarului, de ce au făcut un drum lung și, în fine, de ce sacrifică ele o parte din ceea ce mîine, poate, le va lipsi? Ce așteaptă ele, nemîșcate și fremătătoare, cu privirile îndreptate spre un petec circular de pămînt gol, luminat de lună?

Îmi imaginez șocul pe care îl va resimți entomologul nostru cînd va vedea două sau cinci sau zece furnici, după toate aparențele aidoma celorlalte, înaintînd spre zona luminată și mimînd, în tăcerea aproape religioasă, gîfîită a asistenței, o scenă din viața furnicilor.

Să înlocuim furnicile cu elefanți ori cu maimuțe. Să ni le închipuim adunîndu-se într-un loc anume din hățiș ori din pădure pentru a asista la spectacolul lor înșile, la reprezentarea propriei lor existențe. Să le înlocuim cu oameni și poate ne vom da seama că întrebarea mea nu-i nici atît de simplă, nici atît de nevinovată cum pare.

E fenomenul la care sintem martori în fiecare zi, nu doar într-un punct sau altul al globului, ci pretutindeni unde există ființe omeșii.

Teatrul și cinematograful, mai ales, sint desigur cele două moduri de expresie care ne

bucăți de viață omenească de către niște ființe umane în fața altor ființe umane. [...]

Repet, cu un plus de tulburare, de deconcertare: De ce? De ce această nevoie la om și nu la furnică, la elefant ori maimuță? De ce sacrifică el nevoii de ficțiune, nevoi la prima vedere esențiale, hrana și îmbrăcămîntea? De ce, încă de cînd lumea a devenit conștientă de existența sa, această curiozitate față de semenii, această foame de ficțiune, de fragmente de existență imaginară?

Definițiile nu ne oferă nici o cheie. Că omul ar fi un animal religios, de pildă, nu explică gustul său de a asista la reprezentări de viață mai mult sau mai puțin asemănătoare cu a sa. Faptul că e o trestie gînditoare ar legitima, la o adică, lectura tratatelor filosofice și a operelor științifice, nu a romanelor. Să vorbesti despre o nevoie de evaziune, despre efortul de a scăpa din viața cotidiană e inexact: majoritatea operelor care se devorează zi de zi îi amintesc omului, dimpotrivă, natura sa și limitele puterilor sale.

Această problemă — m-a intrigat mult timp și mă mai intrigă încă. Am încercat o mulțime de răspunsuri, cam așa cum încerci într-o broască un mînunchi de chei desperecheate. Mărturisesc cînsit că nu a devenit o obsesie și nici nu i-am acordat o importanță extremă. Dar nu avem fiecare dintre noi marota noastră, o mică idee care ne dă tîrcoale fără un motiv precis și la care spiritul nostru revine din cînd în cînd?

Cine știe dacă nu e asta cea mai veche angoasă din lume? Îmi imaginez primul cuplu, fie că e vorba despre Adam și Eva în Paradisul terestru, fie despre ființe primitive, păroase, căutîndu-și încă pe dibuite drumul spre evoluția speciei, îmi imaginez primul cuplu, zic, asistînd la spectacolul nou și solemn al soarelui coborînd la orizont.

Femeia, tremurînd, se ghemuiește în brațele bărbatului și două perechi de ochi privesc fix astrul de foc înghițit de adîncuri, ducînd cu el lumina, căldura, poate viața.

Noaptea acoperă lumea plină de freamăte tainice și pot să jur că Eva a murmurat atunci:

— Dormi?

Bărbatul au păstrat obiceiul de a nu răspunde imediat la această întrebare.

— Dormi? a repetat ea, atîngîndu-i umărul.

El a mormăit, ca și urmașii lui:

— Ce vrei?

— Nu știu. Mi-e frică.

— Frică de ce?

Și Eva a mărturisit, ca și copiii mei, ca și ai voștri:

— Mă întreb dacă soarele va reveni.

E cu totul probabil, după cite cunoaștem astăzi despre om, ca Adam să fi răspuns:

— Va reveni, ce tot spui acolo? Dormi!

— Ești sigur?

— Sigur.

— De ce?

Și el i-a explicat. Nu adevărul, pe care nu-l cunoștea și pe care, după atîtea secole, nu-l cunoaștem nici noi. Fără îndoială s-a mulțumit, cum fac de atunci mereu bărbatii, să-i spună o poveste liniștitoare.

Așa a fost, pe scurt, primul roman.

Să ne liniștim. Să ne împăcăm cu noi înșine. Acesta să fie răspunsul, încă nesigur, dibuitor, la întrebarea mea? De ce citesc oamenii, de ce au o foame de ficțiune la fel de mare cu cea de piine, o foame de spectacolul altor oameni pradă acelorași pasiuni, acelorași indoieli, acelorași lașități și acelorași descurajări ca și ei?

La trei sau la cinci ani tremurau în amurg întrebîndu-se dacă soarele va mai reveni? Va fi mereu cineva care să le răspundă că da.

În românește de **Irina PETRAS** (după **L'âge du roman**, Edition Complexe, 1988)

COLECTIVUL REDACȚIONAL:
Sergiu ADAM (redactor șef).
Carmen MIHALACHE-POPA, Victor MITOCARU.
Stelian NANIANU (secretar general de redacție)

Editor: Inspectoratul pentru Cultură al Județului Bacău
12 PAGINI — 20 LEL. Manuscrisele retinute se publică în ordinea necesităților redacționale.
Materialele nepublicate nu se restituie. Cititorii din străinătate se pot abona prin „ROMPRESFILATELIA”, sector export import presă P.O. BOX 12-201, telex 1-0670, București.
Redacția și administrația: Bacău, str. Vasile Alecsandri nr. 7. Telefon: 093/11 24 97

Tiparul: Imprimeria „Bacovia” Bacău

Revista „Ateneu” este tipărită pe hirtie fabricată la S.C. „Letea” S.A. — Bacău

